

TRABZON'UN BEŞİKDÜZÜ İLÇESİ'NDE "SERENDER"İN KÖY HAYATINDAKİ YERİ VE BİR SERENDER NUMUNESİ

ŞAHİN KÖKTÜRK*
M. HALİSTİN KUKUL**

Mahallî veya yerli kültür de denilen halk kültürü unsurlarının her biri, çok sade veya basit görünümlü bir hayat tarzının nev'i şahsına mahsus parçalarıdır.

Bunlar; umumî veya millî kültürün birer zerresi, birer tamamlayıcısı, birer var oluş sebebidirler.

Maddî ve manevî cepheleriyle bir bütün teşkil eden kültür, son zamanlarda, memleketimizde o kadar değişik şekillerde tarif ve telaffuz edildi ki, bizim mevzuumuzu teşkil eden "serender" in bunlardan hangisinin içine girebileceğini tespit için kısa da olsa bazı açıklamalarımız olacaktır. Bugüne kadar, umumî neşriyatta ve halk arasında kullanılan kültür deyimlerini şöyle sıralamak mümkündür: Kahve kültürü, burjuva kültürü, apartman kültürü, varoş kültürü, proleter kültürü, spor kültürü, tarih kültürü, şehir kültürü, bölge kültürü, gecekondu kültürü, köy kültürü vs.

Bütün bu kültür ifadelerinden öte "kültür"ü çepeçevre kuşatabilecek ilmî bir tarife ihtiyaç vardır. Böylece; mevzuumuza esas teşkil edecek olan meseleye de ışık tutmuş olunacaktır.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan kültürü şöyle tarif eder: "Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve manevî kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyatları, kıymet ölçülerini, umumî aittüt, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o

* Yard. Doç. Dr. , KÖKTÜRK, Şahin; On dokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim üyesi.

** KUKUL, M. Halistin; Emekli öğretim görevlisi, şair, yazar.

Adres: Liman Mah., Gezi Cad., Bolu Sok., Filiz Apt., 3/15. 55100 SAMSUN.

cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususî bir hayat tarzı temin eder”¹

Görülüyor ki; cemiyet içindeki farklı farklı unsurların müşterekliği, maddî ve manevî yapılarıyla bir bütün teşkil ederek umûmî kültürü meydana getiriyor.

Bu hususta Prof. Dr. Mehmet Kaplan, “Halk Kültürü ve Yüksek Kültür” başlıklı makalesiyle mevzuumuza ışık tutup, açıklık getiriyor: “Türk halkının kendisine has zengin bir kültürü olduğunda asla şüphe edilemez. Cahil olmasına rağmen bizim insanımıza en ince duyguyu, en yüksek ahlâkı veren, hatta onu birçok bakımlardan mektep, medrese görmüş eski veya yeni münevverlere üstün kılan odur...”

Tabiatın içinde gizlenmiş olan kuvvetleri nasıl büyük âlimler ve mucitler keşfederlerse, halkın ve halk kültürünün sinesinde bulunan cevherleri de büyük sanatkârlar ortaya koyarlar.

Memleketimizde bunca folklor malzemesi toplandığı halde neden bunlardan faydalananların sayısı son derece azdır? Bunun sebebi kendi şahsiyetlerini zenginleştiren insanların mahdut oluşudur... Halk kültürünü; gayrişahsî, pasif bir gözle değil, bilâkis şahsî ve aktif bir heyecan ve ihtirasla ele aldığımız zaman o alelâde bir malzeme yığını olmaktan çıkarak, canlı bir sanat eseri haline gelecektir.

Benim kanaatime göre halk kültürünü diriltmenin en emin yolu yüksek kültüre sahip olmaktır.

Yunus Emre’yi Yunus Emre yapan da yüksek bir kültüre sahip oluşudur. İslâmîyetsiz, tasavvufsz bir Yunus Emre tasavvur edebilir miyiz?”²

Bu düşüncelerden hareketle; muhitimiz olan Beşikdüzü’ndeki umumî yaşayışı, geçim şartlarını ve kaynaklarını, ziraat ve hayvancılığı, toprağın önemini ve denize olan bağlılığı bilmek lâzımdır.

Bu durum hakkında; sadece bugünün buzdolaplı, renkli televizyonlu, cep telefonlu, elektrik süpürgeli, hususî taksili ve hatta bilgisayarlı evlerine bakarak hüküm vermemek gerekir. En azından; elli-altmış yıl öncelerine ulaşarak kültür birikimlerini değerlendirmek zarurîdir.

İşte; mevzuumuz olan “serender”in köy hayatındaki yeri ve önemini kavrayabilmek için bunun hangi hayat şartlarından doğduğunu izah etmeliyiz.

Bu hususta, şu anda, ilerde numunemiz olacak “serender”in yarısının da sahibi olan M. Halistin Kukul şunları söylemektedir:

¹ Mümtaz Turhan (Prof. Dr.), Kültür Değişmeleri, Millî Eğitim Basım Evi, İkinci Basılış, İstanbul 1972, s.56.

² Mehmet Kaplan (Prof. Dr.), Nesillerin Ruhı, İkinci Basılış, Hareket Yayınları, İstanbul 1970, s.137-141.

"Karadeniz'in, hâliyle Trabzon'un ve ona bağlı olarak da Beşikdüzü'nün köy hayatında insanların yattığı ve yediği yerlerin haricinde iki ana unsur vardır. Biri ahır; diğeri bahçe. Bahçeye bağlı olarak da "serender" bulunmaktadır.

Eski köy evleri, arazi ve iklim şartları da göz önüne alınarak yapıldı. Arazi meyilli olduğu için; önden bakılınca iki katlı, arkadan bakıldığında ise tek katlı görünümde olan evlerin altında mutlaka ahır bulunurdu.

Ahıra bir kapıdan, eve başka bir kapıdan girilirdi. Yatak odaları salon vs. umumiyetle ahırın üstünde olurdu. Eve girilen yere aşana (veya aşhane) denilirdi ki, burası topraktandı (daha sonraları betondan yapılmıştır). Girişte, hemen eşğin iç kısmında, suluk vardı. Suluk, -aşana toprak bile olsa- betondan olurdu. Burada el, ayak ve yüz yıkanır. Eşğin altında bir delik açılır ve suyun akması sağlanırdı. Suluk'un yanında hafif yüksek bir yere bakır güğümler ve ibrikler konulurdu. Burada bileği taşı denilen kesme taştan yapılmış içi çukur kısmında ateş yanardı. Yemek pişirilmediği zamanlar, üzerine dumandan simsiyah olmuş zincirlerle asılı duran yal kazanı (kara kazan) bulunurdu. Bu kazanda, su ısıtılmadığı zamanlar hayvanlar için yal ısıtırdı. Toprak aşanada "badama" denilen tahtadan yapılmış sedirler vardı. Bu "badama"lar, yatak odalarına geçilen bir metre eninde yerlerdi. Bâzen üzerlerine minder atılır, imkânına göre "tastar" denilen kil dokuma yaygılar, kilimler ya da halı serilirdi. "Badama"nın önünde, aşananın orta kısmında, geceleyin veya soğuk havalarda ahıra inilen, takriben bir kişinin inip çıkabileceği kepenk denilen kapılar bulunurdu. Bu kapıların bir tarafı menteşeliydi. Diğer tarafında ise, karak denilen bir kilit vardı. Bu, her ihtimale karşı, ahır kapısından gelebilecek tehlike için bir tedbirdi. Hâlen eski tip köy evlerinde buna rastlamamız mümkündür. Şu anda "serender"in önünde bulunan bana ait evin aynı tarzda fakat "kepenk"i olmayan bir ahır vardır.

Zaman içinde gelişen ve değişen teknoloji ve şartlar sebebiyle bu durumlar farklılaşmaktadır ki bu da çok tabiidir.

Evlerin döşemeleri umumiyetle tahtadır. Odaların altındaki ahır; gübresi vasıtasıyla ısıtma özelliğinden dolayı da içtimaî bir davranış olarak geçimi takviye eden unsurlardandır.

Karadeniz'in inekleri diyebilirim ki, sadece Türkiye'nin değil, belki de dünyanın en şanslı inekleridir. Neredeyse on iki ay yeşil ot-yaprak yiyebilmektedir. Ancak; buna mukabil, bir metreyi aşan karların yağdığı zamanlarda onların beslenmesi çok önemlidir. Çünkü her evin mutlaka birkaç ineği ve mutlaka bir de ahır vardır. Öyleyse; geçim için süt, yağ, yoğurt, çökelek, peynir, kıırma (yöreye has bir peynir çeşidi) temininde inek yiyeceği hâliyle birinci öncelikli şart olmaktadır.

İşte, aile fertleri kalabalık, hem ikamet ettikleri ev hem de arazileri dar olan yöre halkı, kiler veya ambar vazifesi görebilecek bir yere ihtiyaç duymaktadırlar ki bu da “serender”dir.

Serender nedir? Ne maksatlarla kullanılır? Buna bir göz atalım.

Serender, “serendi” veya “tekir” de denilen, kış için un, mısır, meyva, patates vs. konularak muhafaza edilen dört ayak üzerine oturtulmuş tahta veya çit örgülü yapıdır.

Görülüyor ki, serenderler; kiler veya ambar vazifesi gören depolardır. Hayatı önem arz eden her durum, bir ihtiyacı ön plâna çıkarıyor ve çare bulduruyor.

Köy; tarla ve ahır demektir. Bu ikisi olmadan köylümüzün hayatını sürdürmesi imkânsızdır.

O halde; Beşikdüzü köylüsü serendere ihtiyaç duyabileceği hangi ürünleri yetiştirmektedir. Önce bunları sıralayalım ardından da mevzuumuz olan serenderin onun hayatındaki yerine ve önemine temas edelim.

Beşikdüzü köylüsü, iklim şartlarının elverişli olması dolayısıyla hemen hemen her türlü sebze ve meyveyı yetiştirmektedir. Ürün fazlasını serenderde muhafaza eden ve kısmen de satan köylünün yetiştirdiği sebzeler şunlardır: Karalâhana, mısır ve fasulye başta olmak üzere; bezelye, patlıcan, marul, domates, biber, maydanoz, turp, pırasa, soğan, sarımsak, salatalık, kabak, patates, pazı.

Beşikdüzü; meyva bakımından da çok zengin olup, hemen hemen herkesin bahçesinde şu meyvalar bulunmaktadır: Başta fındık olmak üzere elma, erik, armut, kiraz, vişne, kızılıçık, zeytin, incir, dut, kara yemiş, ayva, mandalina, portakal, siyah hurma, Trabzon hurması, nar, şeftali, böğürtlen, kestane, üzüm, muşmula (döngel). Bu ürünlere şimdilerde “kivi” de katılmış bulunmaktadır. Meyva olmamakla birlikte bahçe bitkisi olarak “çay”ı da unutmamalıyız.

Hâl böyle olunca, serendere de önemli vazifeler düşmektedir. O halde serenderin fonksiyonlarından bahsedebiliriz.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, serenderler; kiler vazifesi gören depolardır. Yerine göre zeminden bir buçuk iki metre yükseklikte, dört köşe yontulmuş, - büyüklüğüne göre - dört veya sekiz ayak üzerine oturtulmuş bir yapıdır. Dört ayak üzerine olanlar, umumiyetle tek kapılı; sekiz ayak üzerine kurulanlar ise iki kapılıdır. Yanları tahtadandır. Üzerleri ise yerine göre, ya “hartama” denilen ince tahta ile veya çinko ile örtülüdür.

Serenderin ayakları yine kalas köprülerle bağlanır. Ayaklarla aynı kalınlıkta olan bu kalasların arası, yani döşeme, fındık çubuğundan çit örülüdür. Hâliyle, yerden yüksek ve çit örülü bu döşeme havalandırmayı kolaylaştıracak tarzdadır.

Serenderlerin döşeme kalaslarıyla birleştikleri ayak başlıklarında yine kesme taştan yuvarlak koruganlar vardır. Bunlar, bilhassa fare gibi, fındığa, tahıl ürünlerine ve çuvallara zarar verebilecek hayvanların serendere çıkmalarını önlemek için yerleştirilir.

Mahsullerin serendere konmasıyla, evler de farelerden korunmuş olmaktadır. Şüphesiz ki esas sebep bu değildir. Asıl sebep; kışın yenecek ürünleri yazdan, ilkbaharda yenecekleri de sonbahardan saklamaktır.

Meselâ; süt makinelerinin bulunmadığı dönemlerde süttten yağ elde edilmesinde serender çok önemliydi. Zira ev ısısı, serender ısısına göre daha sıcaktır. Çünkü, serender de daimî bir hava akımı vardır. Bu da aynı zamanda serinletici özelliğinden dolayı buzdolabı vazifesi görmektedir. Serenderde süttten elde edilen kaymak daha fazladır. Sebebi ise, süte karışan yağ miktarının burada daha az oluşudur. Zira, ısı artınca yağ eriyip süte karışmaktadır. Bu da evdeki yağın az olmasına sebep olur. Demek ki, üretime katkı bakımından serender önemli bir ekonomik unsur olmaktaydı.

Yine; peynir, çökelek ve kırma gibi süt ürünlerinin serenderde muhafazası daha kolaydır. Bilhassa kırma ve çökelek serenderde daha iyi kurumaktadır. Bu da, rutubet miktarı daha az olan serenderde bunların kurtlanmalarını önlemektedir.

Hem serinletme, hem de kurutma özelliği bulunan serenderin bu özelliklerinden istifadeyle mısır, fasulye, patlıcan kurusu, hurma kurusu (siyah), erik kurusu, kabak, tane (çeş) veya başak hâlinde fındık, bütün kış boyunca istenildiği sürece saklanabilir.

Fındığın kabuklu olan tanesine "çeş" denir. Daldaki hâline ise "faşak" veya "başak" denilir. Başak hâlindeki fındığı bir fileye koyarak serendere asar ve orada kurutursanız tadına doyum olmaz bir lezzet kazanır. Kabuklu fasulye de aynı usülle kurutulabilir. Hava fazla sıcak olmadığı ve rutubetli olduğu için, kurutma işlemi bilhassa güneydoğu illerimizdeki gibi güneşte yapılmaz. Serender, hem serinletme hem de kurutma özelliğiyle bunun için bulunmaz bir mahaldir.

Beşikdüzü veya çevre insanı, bahara kadar burada sakladığı elmalardan yiyebilir. Portakal, mandalina, döngel için de burası iyi bir muhafaza yeridir.

Turşu, elbette ki her mevsimin olduğu gibi kış yiyeceklerinin en mühimlerindenidir. Beşikdüzü'nde ekşili de denilen turşu, bilhassa fasulyeden yapılır. Sadece patlıcandan olan ve karışık turşulara da elbette yer verilir. Ancak ağırlık fasulye turşusundadır. Bu turşular çiğ olarak veya tereyağında kavrulularak yenilir. Tenekelere ve toprak çömlöklere (şimdilerde naylon bidonlara) kurulan turşular yine serenderlerin emniyetli ortamında saklanırdı.

Tabii şunu da söylememiz gerekir ki; serenderlere umumiyetle seyyar merdivenlerle çıkılır. İş bitirilince, seyyar merdiven serender sofası denilen açık bölmeye itilir! Zira her an merdivenden fare çıkabilir. Serenderlerin kapısı daima kilitli tutulur.

Serender; zirâî ürünlerin olduğu kadar deniz ürünlerinin de korunma yeridir. Bilhassa, bol çıktığı zamanlarda, tenekelere tuzlanan hamsiler yaz mevsiminde yenilmek üzere burada saklanır. Zaten; fındık, karalahana ve hamsi bu yörenin vazgeçilmez yiyecek çeşitleridir. Bunların saklandığı yer de elbette ki en az onlar kadar kıymetli olmalıdır.

Serenderlerin vazifeleri bunlarla sınırlı değildir. Fındık toplama malzemeleri olan fındık sepeti ve bele bağlanarak fındık toplanan fındık “şelek”i, fındığın harmanlanmasında kullanılan “tahta kürek” ve “gelberi”; fındık çuvalları, fındığı çuvallara doldurmada işe yarayan “yuvarlar silindir biçiminde altı-yedi kilo fındık alabilen ve tahtadan yapılmış bir ölçü malzemesi olan “kot” (“got”) (şimdilerde fındık taneleri yani “çeş”ler tenekelerle, çuvallara doldurulmaktadır.); fındık ayıklanması yani fındık ağacının veya ocağının kuru, çok kalın ve işe yaramaz dallarını, çok ince çitirlerini ve dibindeki lüzumsuz bitki ve fazlalıklarının kesilmesi işlerinde kullanılan kirebi (girebi), kerente (kerenti) gibi âletlerle yine nacak, balta, testere, hızar ve keser gibi malzemeler burada muhafaza edilir.

Fındık çuvalları, şelekler, fasulye ve filede fındık başakları umumiyetle serenderin duvarlarına asılır. Her ihtimale karşı, fareden korunmak için, çuvalların fare tarafından kemirilmemesi, kesilmemesi için asmak en uygun yoldur. Daha ziyade elma, mandalina, portakal gibi meyvalara uygun bölmeler yapılır. Böylece havalandırma da uygun şekilde tatbik edilmiş olurdu. Ayrıca ayran yapılan ve yal yapılan tahta külekler de burada muhafaza altına alınır. Görülüyor ki, serender, bu yörede çok mühim bir rol oynamaktadır.

Yiyeceklerin saklanmasından, malzemelerin korunmasına kadar büyük bir hizmet ifa eden serenderler hâlâ câzibelerini kaybetmiş değillerdir. Mısırları koçan hâlinde veya bağ bağ; fasulyeleri, soğan, sarımsak ve kırmızı biberleri dizi dizi sofalarında asılı gördüğümüz serenderler; yapıları ve kullanılışlarındaki estetik (bedîî) unsurlarla da güzellikler sunmaktadır. Onlar, bir yamacın belinde uçmağa hazır bir kartal gibi dururlar.

Bunun için olacak, Prof. Dr. Mümtaz Turhan, “Kültür Değişmeleri” adlı eserinde bütün çiftçilerimiz için umumi bir mana taşıyabilecek ifadelerde bulunuyor ve diyor ki: “Onlara göre çiftçilik sadece maddî ihtiyaçları tatmine yarayan alelâde bir meşgale, bir meslek değildi; o, bütün insanî, maddî, manevî (dinî, ahlâkî, bedîî) ihtiyaçları, his ve heyecanları tatminle mükellef oldukça işlenmiş bir kültürün özü ve mümessiliydi. Asırların geliştiren olgunlaştırdığı bu mürekkep, maşerî faaliyet bir

takım normlara, şekillere; dinî, ahlâkî ve hattâ bedîî bazı kayıt ve kaidelere, ölçü ve kıymetlere dayanıyordu".³

Bizim insanımızın zevkleri, kabiliyetleri ve iş becerme azimleri, memleketin her bir köşesinde aynı hususiyetlerle devam edip gelmiştir.

Bu sebeplerdir ki; serender, halk türkülerine mevzu olmuş; nesilden nesile bütün hassasiyetiyle kültür değeri hüviyetiyle hüküm kazanmıştır.

Serender hakkında sunacağımız ilk türkü şöyledir:

"Bu yıl mısır çok oldu

Doldu serendi doldu

Ne yapalım sevdiğim

Bize Allah'dan oldu."

Bu mânide; mısır-serendi (serender) münasebeti apaçık görünmektedir. Bilhassa İkinci Cihan Harbi yıllarında büyük kıtlık çekilmiş; ekmeklik mısır dahi bulunamamış, mısır koçanları öğütülerek un haline getirilmiş ve ekmek yapılmıştır. M. Halistin Kukul'un annesi Gülhanım Kukul'un anlattığına göre, o dönemde (Ocak 1943) doğan oğlu M.Halistin Kukul'a mısır koçanını öğütterek mama yaptığını söylemesi bunun önemini daha da artırmaktadır. Serendi'nin mısırla dolu olmasına sevinmenin temelinde böyle bir tarihî-psikolojik durum yatmaktadır.

Mısırın çok olması, serendi'nin dolup taşmasının sevinci ve insanımızın başına gelen başka bir felâket veya üzüntüyü de sükûnetle "Allah'tan oldu" diyerek tevekkülle karşılaması, bizim insanımıza mahsus iyi bir haslettir.

Görüldüğü gibi, burada serender'e "serendi" denilmekte; fakat bir başka Karadeniz türküsünde de aynı manada "tekir" kelimesi kullanılmaktadır:

"Evin üstü keremit

Tekirinki hartama

O gavurun kızını

Sarsam iman tahtama."

Hartama; daha önce de belirttiğimiz gibi, çam kalasından yapılan, takriben bir metre boyunda, on santim genişlikte ve yarım santim kadar kalınlıkta olan bir çeşit tahtadır ki, serenderlerin, merakların ve bazen de tahta evlerin çatısını örtmekte

³ Mümtaz Turhan, (Prof. Dr.), age., s.124.

(kaplamakta) kullanılır. Burada; tekir'in üstünün hartama ile kaplı olduğu; evinkinin ise kiremitten olduğu açıkça beyan edilmektedir.

Yine bir başka Karadeniz türküsünde de serender, serendi veya tekir; “ambar” olarak karşımıza çıkar. Serender'in bir çeşit ambarlık vazifesi yaptığı da göz önüne alınırsa, buradaki mana eşitliğine hiç şaşmamak gerekir. Türkünün yakın zamanlara ait olması, serender, serendi veya tekir kelimelerinin unutulduğu manasına gelmez; gelmemelidir. Zira maksat ayındır. İşte türkü:

Mısiri kuruttun mi
Ambarda duruttun mi
Nenen çaruk giyerdi da
Bunlari unuttun mi”

Mısırın kurutulması ve ambarda durdurulması mevzuumuza ışık tutacak bir tarzdadır. Zira serenderler, serinleten ve kurutan yapılardır. Serinletme (soğutma) ve kurutmanın onun temel vazifelerinden olduğunu yukarıda söylemiştik. İşte mısırın kurutulduğu ve durdurulduğu yani saklandığı yer burasıdır.

Üçüncü ve dördüncü mısralar ise, yine İkinci Cihan Harbi'nin acılı, fakir, perişan ve “çarıklı” yıllarını hatırlatmakta; acıları tazelemekte, şuur altını geleceğe açmakta ve yine tarihi-psikolojik-içtimaî bir fonksiyon icra etmektedir. Gündelik gibi görünen bu hadiselerin temelindeki kültür faaliyetlerini bir ibret vesikası olarak kelimelerin nabzında bulmaktayız.

Görülüyor ki serender, halk türkülerinde bile yer bulabilmiş bir hususiyete sahiptir. Önemسىz, alelâde bir unsur olsaydı türkülere kadar nüfuz edebilir miydi?

Türk insanı, kullandığı eşyalara, bedîi bir haz ile onlara âdetâ yaptıkları hizmetten dolayı teşekkür edercesine vefa borcunu ödemekte; onları, kültürüne yazmakta hatta nesillere intikal ettirecek derecede zihinlere ve gönüllere naksetmektedir. Bu durum sadece maddî bağlar ile bağlanmanın bir tezahürü değil; aynı zamanda estetik zarafetin gerektirdiği mimarî ve şiir gibi sanat unsurlarının musiki ile işbirliğini de, çok sade yaşayışları içersinde ortaya koymaktadır.

Kullandıkları eşyaları -ki burada serenderleri- sadece basit bir malzeme olarak değil; kendisine hizmet veren bir vasıta yahut bir alelâde unsur olarak da değil; kendi hayat ve nesillerinin devamında ciddî, vefalı, dost ve mukaddes bir varlık olarak telâkki ederek, bir gün kendisi gibi yok olsalar dahi millî kültür içinde yaşamaları ve dâimâ millî kültür varlıkları arasında bulunmaları yolunda gayret sarfetmişlerdir. Bu da; bizim insanımızın, örfüne ve kültür değerlerine ne kadar yüksek bir kültür şuuruyla sarıldığını göstermekte ve ispat etmektedir.

Bu açıklamalardan sonra, şimdi de bir serender numunesine geçebiliriz.

Numune olarak ele alacağımız serender, Trabzon'un Beşikdüzü ilçesinin Trabzon-Samsun yoluna sadece sekiz yüz metre uzaklıkta olan Vardallı mahallesinde bulunmaktadır. Serender; kapıları doğu-batı istikametinde yani denize paralel olarak kurulmuştur.

Umumiyetle, dört ayak üzerine ve tek kapılı olarak yapılan serenderler, bazı istisnalarla sekiz ayak üzerine de kurulabiliyorlar. Şu anda batı cephesi M. Halistin Kukul'a ve diğer doğu cephesi de kardeşine ait olan bu serender sekiz ayak (yahut direk) üzerine inşa edilmiştir.

Serender hakkında, halen (2001) hayatta olan tek şahit hiç şüphe yok ki M. Halistin Kukul'un babası Yusuf Ziya Kukul'dur. Haziran 1922 doğumlu olan Y.Ziya Kukul'dan aldığımız bilgiye göre bu serender, babası (M.H.Kukul'un dedesi) Hafız Mehmet Kukul tarafından 1927-1928 târihlerinde yaptırılmıştır. Serenderi yapan usta, Beşikdüzü'nün bir köyü olan Ambarlı'dan Yakup Özdemir'dir.

Yine Y.Z.Kukul'dan edindiğimiz bilgiye göre, bu serender tamamı kestane tahtasından yapılmıştır. Ancak; zaman içinde, eskiyen, tahrip olan tahtalar değiştirilmiştir ki bu da çok tabiidir.

Serenderin ana gövdesi, boyuna sekiz uzun; enine dört kısa kalas üzerine oturtulmuştur. Direkler ile ana gövde arasına fare girmemesi için kiremit renginde kesme taş yerleştirilmiştir. Bu taşların nereden getirildiği ve bunlara mevcut şekli kimin verdiği bilinmiyor. Sekiz direk (ayak) üzerinde sekiz de taş bulunmaktadır. Bunların herbiri 29 santim yüksekliğindedir.

Direk ve taş ikisi birlikte 175 santimdir. Gövde ile direkleri taşıyan ara kalas kalınlığı 15; direk ve çatı arasının mesafesi ise 205 santimdir. Bu duruma göre toplam yüksekliği $175+205+15=395$ santimdir. Bu yükseklik, zeminden (topraktan) tavana kadar olan mesafedir ki piramit biçimindeki çatının yüksekliği buna dâhil değildir.

Her direk (ayak) arası 2 metre 50 santimdir. Direklerin kalınlığı takriben birbirlerine eşit olup dört köşe ve 10×10 santim ebadındadır.

Serendere doğu ve batı cephelerinden girilmektedir. Her iki kapının eski usul büyük birer anahtarı vardır. Kullanılma durumuna göre –şayet hisseli ise- ortada boydan boya bölme tahtası bulunur. Zaman içinde böyle durumlar olmuştur. Giriş kapıları önündeki açık bölmelere sofa denilir. Sofalarda, bağ hâlinde sarımsak, biber, soğan ve kargalardan korumak şartıyla mısır asılabilir. Sofanın üç tarafı veya iki tarafı açık olabilir. Kullanışa göre değişir.

Sofanın eni 104; boyu (serenderin eni) 295 santimdir. Serenderin boyu ise doğu-batı istikametinde 8 metre 25 santimdir.

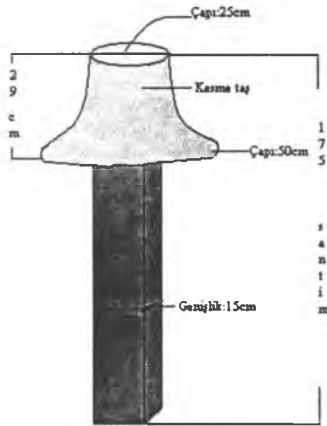
Yukarıda da belirttiğimiz gibi, direkler de, tahtalar da hepsi kestane ağacındandır.

Sekiz direk üzerine kurulan serenderin alt kısmı tamamen boştur. Zaman zaman odun veya kurutulmuş çayır konmaktadır. Ancak; bu durum kullanım açısından sakıncalıdır. Döşemesi ise fındık çubuğundan çit örmelidir. Fındık çubuğu sağlam ve dayanıklı olduğu için tercih edilir. Örgülü oluşu havalandırmayı sağlar. Böylece serender havalandırma yoluyla serinletme ve kurutma özelliği kazanır. Döşeme, yarı yarıya aralıklı tahta şeklinde de olabilmektedir.

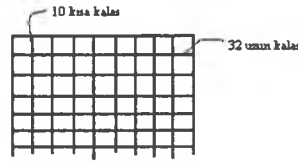
Serenderde çatı çinkodandır. Daha önce bahsettiğimiz gibi hartama tahtasıyla da kaplanabilir. Çinko çatı altında tavan yoktur. Bu çatı; 32 boy, 10 en çita üzerine oturtulmuştur.

Tavansız çatı boşluğundan istifade edilir. Buralara farelerin girmesi mümkün değildir ama -yine de her ihtimale karşı- girecek olsa, tavan kalaslarına asılacak sepetlere, çuvallara veya mısırlara ulaşması kolay olamaz.

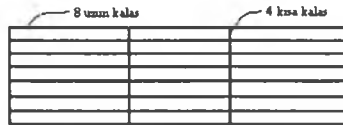
Her direk (ayakla) ana gövdeyi birleştiren renkli kesme taşlar, direk sayısı kadardır. Yani sekiz tanedir. Bu renkli taşların yuvarlak üst dar çevresi 75; alt geniş çevresi 150 santimdir.

Direk(ayak) üzerine kiremit rengi kesme taş.

SERENDERİN ÇATI KALASLARI
(Pamit çatı bu kalaslar üzerine oturtulmuştur)

SERENDERİN ANA GÖVDESİNİN OTURTULDUĞU
DÖŞEMESİ
(Bunların arası fındık çubuğu ile örülür.)

Hayat, ihtiyaçlara göre őkillenir. Bu őkillenmede; kiŐilerin mizaçları kadar, çevre hususiyetleri, iklim ve arazi şartları da önem arz eder.

Burada gördük ki, Trabzon'un Beşikdüzü ilçesinde serender, insan hayatında mühim bir yer tutmaktadır. İnsanımızın zekâsı ve estetik zevki de bu ihtiyaçlara eklenince ortaya hiçbir yerde rastlayamayacağımız güzel an'aneler çıkmaktadır.

A SAMPLE "SERENDER" IN BEŐIKDÜZÜ

In this stuy, whose main subject is "The Place of Serender in the Village Life in Beşikdüzü, Which is One of the Towns of Trabzon and a Sample Serender", firstly some information has been given about culture, its components, and the use of the word "culture" in different complements, quoting from some well-known researches (like Mehmet Kaplan, Mümtaz Turhan) who studied the subject in detail. Secondly, we have given detailed information about Serenders, which are considered as ethnographic items, their places and importance in village life, the purposes they are used for, and their sizes and features. Finally, we mentioned the size of a sample serender, which has all the above mentioned features, and the way they are built.

